

Ugovor o obavljanju platnog prometa

Slakoper, Zvonimir

Source / Izvornik: **Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 2002, 65-66, 151 - 170**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:991442>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

Dr. sc. Zvonimir Slakoper, docent,
Ekonomski fakultet u Zagrebu

UGOVOR O OBAVLJANJU PLATNOG PROMETA

UDK: 347.74

Primljeno: 11. srpnja 2002.

Izvorni znanstveni članak

Povod ovom radu bilo je donošenje novog Zakona o platnom prometu koji je iznova uređio platni promet, povjerivši njegovo obavljanje bankama, i u tom okviru neke elemente ugovora između banke i deponenta. S obzirom na to, a i s obzirom na nedovoljne obrade u literaturi, autor je u ovom radu prikazao i analizirao ugovor o obavljanju platnog prometa koji se mora sklopiti između neke banke i svakog poslovnog subjekta zato što poslovni subjekti mogu zakonito obavljati plaćanja samo prijenosom tražbina na računima, a posve iznimno u gotovom novcu. U radu su obrađeni pravna priroda i izvori prava za ovaj ugovor, gdje je uočeno kako se na taj ugovor - osim prisilnih odredbi Zakona o platnom prometu i onog što je ugovoreno između strana - primjenjuju odredbe ZOO-a o tekućem računu. Ovaj ugovor kvalificiran je kao sinalagmatični, konsenzualni i neimenovani ugovor trgovačkog prava koji će često biti sklopljen adhezijom. Naznačene su obveze banke da otvori račun, da obavlja plaćanja po nalogu deponenta i prima i knjiži plaćanja obavljena u korist deponenta odnosno njegovog računa te da o tome obavještava deponenta. Ovim obvezama banke korespondira obveza deponenta da plaća naknadu banci. Prikazani su i načini prestanka ovog ugovora.

1. Nazivlje

Budući da izlaganje zadane teme zahtijeva uporabu posebnih pojmova, čije značenje šira pravna javnost ne bi nužno shvatila jednoznačno, već na samom početku potrebno je odrediti te pojmove i precizirati njihovo značenje. Radi se o nekoliko izraza koje rabi Zakon o platnom prometu u zemlji¹ (dalje: ZPPZ).

Najprije o samom izrazu "platni promet". Prema odredbi čl. 2. st. 1. i 2. ZPPZ-a "pod platnim se prometom podrazumijevaju sva plaćanja u kunama između sudionika u platnom prometu", ali i "plaćanja u drugim valutama između sudionika u platnom prometu, ako je zakonom tako određeno" Kod toga ZPPZ – za razliku od donedavno važećeg ZPPZ-a² – nije definirao pojam plaćanja predmnijevajući neprijepornost tog pojma i mogućnost utvrđivanja njegova sadržaja iz odredaba o oblicima plaćanja iz kojih bi proizlazilo da se pod plaćanjem podrazumijevaju bezgotovinsko plaćanje,³ gotovinsko plaćanje⁴ i obračunsko plaćanje.⁵

¹ NN, 117/2001.

² Čl. 3. prijašnjeg ZPPZ-a (NN, 27/93. i 97/2000.) "pod plaćanjem u platnom prometu razumijeva se obračun preko računa, prijenos sredstava s jednog računa na drugi račun, naplata s računa, uplata na račun i isplata s računa"

³ Čl. 23. ZPPZ-a: "Bezgotovinsko plaćanje je prijenos sredstava s računa platitelja na račun primatelja."

⁴ Čl. 24. ZPPZ-a: "Gotovinsko plaćanje je izravna predaja gotovog novca između sudionika, uplata gotovog novca na račun i isplata gotovog novca s računa."

⁵ Čl. 26. st. 1. i 2. ZPPZ-a: "Obračunsko plaćanje je namira međusobnih novčanih obveza i potraživanja između sudionika bez uporabe novca. Obračunsko plaćanje obavlja se kompenzacijom, cesijom, asignacijom, preuzimanjem duga te drugim oblicima međusobnih namira obveza i potraživanja."

Pojam i krug sudionika u platnom prometu spomenutih u definiciji platnog prometa naznačen je u čl. 2. st. 3. ZPPZ-a. Prema tim odredbama "sudionici u platnom prometu su domaći poslovni subjekti i građani te, u skladu s posebnim propisima, strane pravne i fizičke osobe" "Poslovni subjekt" - pravno neobičan izraz koji autor nije sreo u drugim hrvatskim propisima - definiran je u idućem, 4. st. istog čl. ZPPZ-a kao "pravna osoba, tijelo državne vlasti, tijelo državne uprave, jedinica lokalne samouprave, jedinica područne (regionalne) samouprave i fizička osoba koja obavlja registriranu djelatnost u skladu s propisima" Sažeto govoreći, iz navedenih odredaba proizlazi da su sudionici u platnom prometu građani, domaće⁶ pravne i fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost i strane pravne i fizičke osobe u skladu s posebnim propisima.

Od sudionika u platnom prometu potrebno je razlikovati osobe koje su ovlaštene za obavljanje poslova platnog prometa. Iako iz definicije sudionika proizlazi kako su i te osobe sudionici u platnom prometu, potrebno ih je razlikovati i posebno istaknuti. To su banke i Hrvatska narodna banka.⁷ Poseban pravni položaj dodijeljen je Hrvatskoj pošti, koja je ovlaštena obavljati samo jedan uski dio poslova platnog prometa, i to - po samom Zakonu - u ime i za račun Hrvatske poštanske banke.⁸

Te osobe ovlaštene su obavljati poslove platnog prometa, što je izraz pod kojim se opisuju i nabrajaju pojedine radnje koje se obavljaju u okviru platnog prometa, tj. plaćanja.⁹

2. Dosadašnje stanje

Ugovor na temelju kojeg se novčana sredstva jedne osobe nalaze na računu¹⁰ kod iste osobe koja vodi taj račun i obavlja platni promet, u hrvatskom pravnom poretku pojavio se vrlo nedavno, i to prvi put poslije četrdeset godina.¹¹ Recentna pojava ovog ugovora posljedica je izmjena Zakona o platnom prometu u zemlji¹² (dalje: ZPPZ) kojima je obavljanje platnog prometa bilo omogućeno i drugim pravnim osobama, a ne samo Zavodu za platni promet (dalje: ZAP), kao što je to bilo prije. Nakon donošenja izmjena

⁶ Kako ZPPZ ne sadrži kriterij razlikovanja domaćih i stranih osoba, na ovo pitanje valja primijeniti odredbe Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima i čl. 611. i 612. Zakona o trgovačkim društvima. Odredbe potonjeg valja primijeniti na utvrđivanje državne pripadnosti, odnosno državljanstva osoba koje imaju svojstvo trgovca, a odredbe prvospomenutog na utvrđivanje državne pripadnosti, odnosno državljanstva ostalih osoba koje nemaju to svojstvo.

⁷Čl. 4. st. 1. ZPPZ-a: "Poslove platnog prometa iz članka 3. ovoga Zakona obavljaju Hrvatska narodna banka i banke."

⁸ Čl. 4. st. 3. i 4. ZPPZ-a: "Iznimno od odredbe stavka 1. ovoga članka Hrvatska pošta obavlja gotovinske platne transakcije fizičkih osoba u ime i za račun Hrvatske poštanske banke. Poslove navedene u stavku 3. ovoga članka Hrvatska pošta može obavljati i za druge banke."

⁹ Čl. 3. ZPPZ-a: "Poslovi platnog prometa su: 1. otvaranje i vođenje računa sudionika, 2. vođenje registra računa sudionika, 3. primitak i provjera ispravnosti naloga za plaćanje, 4. obrada podataka iz naloga za plaćanje, 5. obavljanje uplata i isplata gotovog novca, 6. knjiženje platnih transakcija na računima, 7. slanje i primitak platnih transakcija u sustave za obračun međubankovnih plaćanja, 8. vođenje evidencije o redoslijedu plaćanja te drugih propisanih evidencija, 9. izvješćavanje sudionika - imatelja računa o stanju i promjenama na njihovim računima, 10. pohrana i čuvanje dokumentacije s podatcima o platnom prometu."

¹⁰ S obzirom na važnost te distinkcije, moramo naglasiti razliku između novca i novčane tražbine na računu i činjenicu kako se izrazima sredstva na računu i novčana sredstva na računu ne označuje novac, nego novčana tražbina imatelja računa od osobe koja je otvorila račun. O tome potanje v. Gorenc - Schwank Slakoper, Međunarodna pravila za kupoprodaje, plaćanja i arbitraže, 1996., str. 169-172.

¹¹ Prema Rječniku trgovačkog prava, Masmedia, str. 317, obvezatno vođenje platnog prometa od strane SDK uz istodobno uvrštenje sredstava kao depozita kod banke uvedeno je 1962. godine.

¹² NN, 97/2000.

ZPPZ-a, u prosincu 2001. donesen je cjeloviti novi ZPPZ, koji je tu mogućnost ne samo potvrdio nego i proširio, omogućujući svim bankama obavljanje platnog prometa.¹³

Prije donošenja spomenutih Izmjena ZPPZ-a, grubi zakonski koncept odnosa strana u svezi s obavljanjem platnog prometa bio je sljedeći.

Budući da su sudionici u platnom prometu "dužni ... novčana sredstva voditi na računima kod ovlaštenih organizacija i sva plaćanja obavljati preko tih računa".¹⁴ odmah nakon stjecanja svojstva sudionika - a to znači odmah nakon upisa osnivanja pravne osobe u sudski registar, odnosno upisa obavljanja djelatnosti neke osobe u odgovarajući registar - osoba koja je stekla svojstvo sudionika u platnom prometu bila je dužna kod organizacije ovlaštene za obavljanje poslova platnog prometa postići otvaranje odgovarajućeg računa. Ta ovlaštena organizacija po samom zakonu bila je samo jedna - Zavod za platni promet (dalje: ZAP).

Za otvaranje računa bilo je potrebno ZAP-u podnijeti zahtjev, jer su ovlaštene organizacije otvarale račune sudionicima na njihov zahtjev. Iako, dakle, o odnosu sudionika i ovlaštene organizacije ZPPZ nije govorio kao o ugovornom odnosu, iz ponašanja strana zaključuje se kako je bila neprijeporna ugovorna priroda tog odnosa, jer se između ZAP-a i sudionika sklapao ugovor, od strane ZAP-a nazvan "ugovor o obavljanju platnog prometa u zemlji". Taj ugovor kao takav i pod tim imenom nije bio uređen ni propisima obveznog prava niti je ZPPZ sadržavao sustavnije i izravnije odredbe o pravima i obvezama ugovornih strana.

Osim tog ugovora, tijekom razdoblja u kojem je ZAP bio jedina ovlaštena organizacija za vođenje računa i obavljanje platnog prometa gospodarskih subjekata, za sudionike-gospodarske subjekte bilo je potrebno sklapanje još jednog ugovora. Nužnost sklapanja tog ugovora proizlazila je iz činjenice što djelatnosti ZAP-a nisu obuhvaćale primanje, odnosno držanje novčanih depozita,¹⁵ te iz imperativne odredbe čl. 29. ZPPZ-a koja je određivala da su "sudionici ... dužni za svoja novčana sredstva koja se evidentiraju na računima kod Zavoda, odrediti jednu ili više depozitnih institucija kod kojih će se ta sredstva uključivati kao depozit po viđenju i s tim depozitnim institucijama zaključiti ugovor o depozitu". Budući da svojstvo depozitnih institucija imaju banke,¹⁶ drugi ugovor koji su sudionici platnog prometa obvezatno¹⁷ sklapali bio je ugovor o novčanom depozitu s odgovarajućom bankom.

Tako je - neizbježno - nastajala situacija u kojoj pravna ili fizička osoba koja obavlja djelatnost ima depozitni račun u banci, ali sredstvima na tom depozitnom računu ne raspolaže neposredno i izravno - davanjem naloga banci - nego davanjem naloga ZAP-u, koji je vodio račun, obavljao poslove platnog prometa i pojavljivao se u odnosu prema depozitnoj banci.

3. Promjene, predmet rada i izvori

U svezi s novim ZPPZ-om za ovaj je rad najvažnije uočiti već spomenutu činjenicu njegova dopuštanja bankama, tj. osobama ovlaštenima za primanje i držanje novčanih depozita, da bez prethodnog odobrenja od strane HNB-a - obavljaju poslove platnog prometa, čime je posve nestala opisana dvojnost sklapanja ugovora i obavljanja platnog

¹³ Prema izmijenjenom čl. 5. st. 2. ZPPZ-a (NN, 97/2000.) "banke mogu voditi račune pravnih osoba, ..., i obavljati platni promet po tim računima samo ako im to odobri Narodna banka Hrvatske".

¹⁴ Čl. 6. starog ZPPZ-a, ali i čl. 18. st. 1. važećeg ZPPZ-a.

¹⁵ Usp. čl. 10 ZPPZ-a, starog.

¹⁶ Čl. 35. - 37. Zakona o bankama, NN, 161/98 (dalje: ZB).

¹⁷ Treba naglasiti kako je ovo izričita zakonska obveza.

prometa. Istodobno, time je nastala nova vrsta ugovornog odnosa između banaka i sudionika platnog prometa, kakva nije postojala barem četrdesetak godina.

Zbog toga su skicirane promjene u pravnom režimu obavljanja platnog prometa značajan i važan povod prikazu i obradi ugovornog odnosa između osobe koja otvara račun, na računu drži sredstva, vodi račun i obavlja platni promet (banke), s jedne strane, i imatelja tog računa (osobe koja obavlja djelatnost), s druge strane. Posebnu važnost obradi ove teme daje činjenica da se radi o ugovoru koji su s bankom dužne¹⁸ sklopiti sve osobe koje obavljaju neku registriranu djelatnost i čije je sklapanje jedna od bitnih pretpostavki njihova zakonitog obavljanja djelatnosti.

Kako se promatrani ugovor u hrvatskom pravnom poretku pojavio prije samo nekoliko mjeseci, uobičajeni izvori koji se koriste pri pisanju radova vrlo su suženi. Nedostaju i domaći radovi i sudska praksa, a od poslovne prakse raspoložemo jedino saznanjem o sadržaju tipskih ugovora i povezanih akata koje su pripremile neke banke.¹⁹ Zbog toga smo orijentirani ponajprije na tekstove propisa, spomenute tipske ugovore, poredbenu literaturu i sudsku praksu te vlastito promišljanje. Ipak, domaću je pravnu literaturu bilo moguće koristiti, ali u onoj mjeri u kojoj se na promatrani ugovor primjenjuju pravila poznatih i dosad obrađivanih ugovora, poglavito imenovanih ugovora ZOO-a.

4. Mjesto ugovora o obavljanju platnog prometa u pravnim odnosima koji nastaju u svezi s obavljanjem platnog prometa

Ugovornom odnosu koji se ovdje prikazuje potrebno je odrediti mjesto u okviru nekoliko - životno čvrsto povezanih - pravnih odnosa koji postoje u svezi s obavljanjem platnog prometa. Za određivanje tog mjesta potrebno je krenuti od životnog povoda, a to je nastanak obveze plaćanja jednog poslovnog subjekta drugom poslovnom subjektu. Da bi poslovni subjekt koji je dužnik plaćanja mogao zakonito ispuniti tu svoju obvezu, i on i njegov vjerovnik pravno su dužni s odgovarajućim bankama sklopiti ugovore o obavljanju platnog prometa jer samo ako su ti ugovori sklopljeni, moguće je obaviti plaćanje s računa na račun. To proizlazi iz okolnosti što će upravo na temelju ovog ugovora banke otvoriti sudionicima račun putem kojeg su oni dužni obavljati plaćanja.

Katkad će oba poslovna subjekta imati sklopljen ugovor o obavljanju platnog prometa s jednom te istom bankom, ali katkad će to biti s različitim bankama. Kad god se bude radilo o potonjem slučaju, u okviru obavljanja platnog prometa postojat će i obveznopravni odnos između te dvije banke.

Nadalje, banke su *ex lege* ovlaštene obavljanje djela poslova platnog prometa - koji su se obvezale obavljati poslovnom subjektu - povjeriti trećoj osobi, a ako neka banka *in concreto* to učini u predmetnom okviru, postojat će još jedan obveznopravni odnos i to je odnos između banke i osobe kojoj je ona povjerila obavljanje dijela poslova platnog prometa.

Na posljertku, s obzirom na okolnost da su nalog za plaćanje na teret računa jednog poslovnog subjekta u određenim situacijama ovlaštenu dati i vjerovnici imatelja tog računa, u promatranom okviru postojat će katkad i obveznopravni odnos između takvih vjerovnika i banaka kojima su oni naložili plaćanje na teret računa svojih dužnika.

¹⁸ Potanje o dužnosti sklapanja ugovora vidi dalje.

¹⁹ Također ćemo se koristiti obrascima Zagrebačke banke i još jedne banke, koja nije dopustila da se njezino ime spomene u radu.

Promatrani ugovor je, prema tome, samo jedan od pravnih odnosa koji postoje u okviru pojma platnog prometa.

5. Ugovorne strane

Radi pojednostavljenja i usklađivanja s terminologijom ugovora bankarskog prava - te unatoč okolnosti što ti izrazi nisu posve primjereni ugovorne strane promatranog ugovora dalje ćemo nazivati deponent i depozitar. Depozitarom ćemo zvati onog suugovaratelja koji se obvezuje otvoriti i voditi račun i obavljati poslove platnog prometa, a deponentom onog suugovaratelja kojemu depozitar otvara i vodi račun i za kojeg obavlja poslove platnog prometa.

Prema ZPPZ-u, poslove platnog prometa "obavljaju Hrvatska narodna banka i banke",²⁰ pa će one moći imati svojstvo depozitara u promatranom ugovoru. Mogućnost da budu depozitar ipak je ograničena odredbama ZPPZ-a i ZoB-a.

ZPPZ ograničava mogućnost HNB da bude depozitar time što ne predviđa da bi ona otvarala i vodila račune drugih sudionika platnog prometa, osim banaka.²¹ Kako, dakle, HNB otvara i vodi račune banaka, ona će biti depozitar u promatranom ugovoru samo onda kad je banka deponent.

Dakle, kad se radi o depozitaru u ugovoru u kojem je deponent bilo koja druga osoba osim banke, depozitar će biti banka jer ona otvara i vodi račune sudionicima²² i to svojstvo ima *ex lege*.²³ No, treba napomenuti kako po ZB-u mogućnost obavljanja platnog prometa zavisi o temeljnom kapitalu banke. Naime, banke čiji je temeljni kapital manji od 40.000.000 kuna mogu "pružati usluge platnog prometa" samo fizičkim osobama, trgovcima pojedincima i obrtnicima,²⁴ a tek banke s temeljnim kapitalom većim od 60.000.000 kuna ovlaštene su "obavljati platni promet u zemlji"²⁵ bez naznake ikakvih ograničenja. Dakle, banke tzv. "malih ovlaštenja" mogu biti depozitar samo fizičkim osobama, trgovcima pojedincima i obrtnicima, a banke tzv. "velikih ovlaštenja" svim sudionicima u platnom prometu. Ujedno samo te banke mogu biti depozitar sudionicima platnog prometa, osim bankama, što je vidljivo iz ograničene mogućnosti HNB da bude depozitar i iz položaja Hrvatske pošte.

Hrvatska pošta neće biti depozitar u promatranom ugovoru jer je ovlaštena obavljati samo jedan segment poslova platnog prometa, i to gotovinske platne transakcije fizičkih

²⁰ Čl. 4. st. 1. ZPPZ-a.

²¹ Čl. 8. st. 2. ZPPZ-a: "Račune banaka, račune Republike Hrvatske i druge račune otvara i vodi Hrvatska narodna banka u skladu sa Zakonom o Hrvatskoj narodnoj banci."

²² Čl. 8. st. 1. ZPPZ-a: "Račune za obavljanje platnog prometa sudionicima otvaraju i vode banke."

²³ ZPPZ bančino stjecanje svojstva osobe ovlaštene za obavljanje poslova platnog prometa više ne uvjetuje prethodnim odobrenjem HNB. S druge strane sada HNB nadzire obavljanje platnog prometa prema čl. 6. st. 2. ZPPP-a i, prema čl. 6. St. 3. ZPPZ-a, "može banci koja poslove platnog prometa ne obavlja u skladu s ovim Zakonom, ukinuti pravo na obavljanje poslova platnog prometa"

²⁴ Čl. 35. ZB-a: "Banka koja ima u sudskom registru upisan te uplaćen iznos temeljnog kapitala iz članka 33. ovoga Zakona, može na temelju odobrenja za rad obavljati sljedeće poslove: 1. primati sve vrste depozita u domaćoj i stranoj valuti od trgovca pojedinca i fizičkih osoba, uključujući i one fizičke osobe čija je poslovna aktivnost upisana u skladu sa Zakonom o obrtu ... 7. pružati usluge platnog prometa osobama iz točke 1. ovoga stavka ..."

²⁵ ZB čl. 37.: "Banka koja ima u sudskom registru upisan te uplaćen trostruki iznos temeljnog kapitala iz članka 33. ovoga Zakona, može ... na temelju odobrenja za rad obavljati i sljedeće poslove: 1. obavljati platni promet u zemlji ..."

osoba. Kako pošta nije ovlaštena primati depozite, te će poslove ona obavljati u ime i za račun Hrvatske poštanske banke *ex lege* ili u ime i za račun druge banke.²⁶

Druga ugovorna strana, deponent, je sudionik u platnom prometu koji je temeljno naznačen u uvodu.²⁷ U prvom redu njime su obuhvaćene pravne i fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost i svaka osoba s tim svojstvom pravno je dužna sklopiti promatrani ugovor jer je ZPPZ uvršćuje u pojam "poslovnog subjekta",²⁸ a poslovni subjekt dužan je novčana sredstva voditi na računima kod banaka i sva plaćanja obavljati preko tih računa.²⁹ Upravo rečeno ne odnosi se samo na subjekte privatnog nego i na subjekte javnog prava, tj. i na tijela državne vlasti i uprave i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave uvijek kad oni imaju svojstvo pravne osobe.

Za nastanak obveze vođenja novčanih sredstava na računima i - dosljedno - obveze sklapanja promatranog ugovora u svojstvu deponenta, nije potrebno posjedovanje svojstva trgovca, odnosno obavljanje gospodarske djelatnosti, nego obavljanje bilo koje registrirane djelatnosti, pa će se kao deponenti pojaviti primjerice i sve ustanove i udruge građana i druge pravne osobe koje obavljaju registriranu djelatnost bilo koje vrste.

Među osobe koje će imati svojstvo deponenta treba uvrstiti i banke, jer se upravo citirana obveza vođenja novčanih sredstava na računima odnosi i na njih. U slučaju kad je banka deponent, depozitar će biti HNB, kao što je već izloženo.

Osim osoba koje obavljaju registriranu djelatnost, tj. poslovnih subjekata, deponenti mogu biti i građani.³⁰ Iako oni ne podliježu obvezi vođenja novčanih sredstava na računima kod banaka, odredba čl. 2. st. 3. ZPPZ-a uvršćuje ih u krug sudionika u platnom prometu i time im omogućuje da budu ugovorna strana promatranog ugovora u svojstvu deponenta.³¹

6. Sklapanje ugovora

Poslovni subjekti tj. pravne i fizičke osobe koje obavljaju bilo koju registriranu djelatnost ne mogu slobodno odlučivati o sklapanju promatranog ugovora, nego je ono za njih po samom zakonu obvezatno. Njihova obveza sklapanja ugovora proizlazi iz već spomenute odredbe čl. 18. st. 1. ZPPZ-a, koja im imperativno nalaže vođenje novčanih sredstava na računima kod banaka i obavljanje svih plaćanja "preko tih računa".

S obzirom na takav položaj poslovnih subjekata, očekivati je kako će oni inicirati sklapanje ugovora s depozitarom, a takvu inicijativu ZPPZ naziva zahtjevom i pogrešno

²⁶ ZPPZ čl. 4. st. 3. i 4.: "Iznimno od odredbe stavka 1. ovoga članka Hrvatska pošta obavlja gotovinske platne transakcije fizičkih osoba u ime i za račun Hrvatske poštanske banke. Poslove navedene u stavku 3. ovoga članka Hrvatska pošta može obavljati i za druge banke."

²⁷ Za pojam trgovca v. čl. 1 ZTD-a i objašnjenje tog pojma u Filipović-Gorenc-Slakoper: ZTD s komentarom, 2. izdanje, str. 3-7, i u Barbić, Jakša: Pravo društava, Opći dio, 1999., str. 141.

²⁸ Osobe koje obavljaju registriranu djelatnost ZPPZ naziva poslovnim subjektima. Čl. 2. st. 4. ZPPZ-a: "Poslovni subjekt je pravna osoba, tijelo državne vlasti, tijelo državne uprave, jedinica lokalne samouprave, jedinica područne (regionalne) samouprave i fizička osoba koja obavlja registriranu djelatnost u skladu s propisima."

²⁹ Čl. 18. st. 1. ZPPZ-a.

³⁰ Ovaj izraz ne možemo smatrati pravnim standardom koji bi imao posve neprijeporni pravni sadržaj, nego njegova uporaba otvara pitanje cilja li se samo na državljane RH ili i na osobe s prebivalištem ili redovnim boravištem ili boravištem u RH.

³¹ Čl. 2 st. 3. ZPPZ-a: "Sudionici u platnom prometu su domaći poslovni subjekti i građani te, u skladu s posebnim propisima, strane pravne i fizičke osobe (u daljnjem tekstu: sudionici)."

kaže kako je zahtjev jedan od mogućih pravnih temelja otvaranja računa.³² Budući da će u trenutku "prihvaćanja zahtjeva" između banke depozitara i deponenta nastati ugovorni odnos, onda banka neće otvoriti račun "na zahtjev", nego na temelju suglasnih volja poslovnog subjekta i nije same, a to znači na temelju sklopljenog ugovora. Naime, "prihvaćanjem zahtjeva" nastat će međusobna prava i obveze, što znači da će biti sklopljen ugovor. Zbog toga bi se "zahtjevu" za otvaranje računa mogao dati pravni karakter ponude.³³

Zahtjev, odnosno ponudu banka može prihvatiti na bilo koji od valjanih načina prihvaćanja ponude u obveznom pravu, jer ZPPZ glede tog pitanja ne sadrži nikakvih ograničenja, a u trenutku prihvata bit će sklopljen promatrani ugovor.

7. Predmet ugovora i obveze strana

Pod izrazom predmet ugovora ovdje ćemo razumijevati glavnu/e činidbu/e na koju/e se obvezuje jedna ugovorna strana i koja/e su - u odnosu prema drugim vrstama ugovora posebne, odnosno različite u onoj mjeri koja je potrebna za individualizaciju i razlikovanje jednog ugovora od drugog. U onim ugovorima u kojima jedna strana daje naturalnu, a druga novčanu prestaciju, neprijepomo je da ugovor karakterizira naturalna, a ne novčana prestacija.³⁴

Problem određivanja predmeta ugovora proizlazi iz činjenice što se ne radi o imenovanom ugovoru ili standardiziranom ugovoru tijekom čijeg - dužeg - postojanja bi se predmet ugovora točno profilirao u praksi. Određenu naznaku predmeta promatranog ugovora predstavlja odredba ZPPZ-a, koja kaže kako "banka otvara račune sudionicima na njihov zahtjev, na temelju ugovornog odnosa ili na temelju propisa",³⁵ iz čega bi proizlazilo da je predmet ugovora otvaranje računa. No, kako se radi o računima za obavljanje platnog prometa pod kojima se "podrazumijevaju transakcijski računi na kojima se evidentiraju novčani primitci, novčani izdatci i saldo",³⁶ te kako značajan broj odredaba ZPPZ-a o obvezama i odgovornosti banke koja je otvorila takav račun jednoznačno ukazuje na to da se njezina temeljna obveza sastoji u obavljanju poslova platnog prometa kako su oni opisani u čl. 3. ZPPZ-a, proizlazi da je otvaranje računa tek jedna od bančinih obveza, a smisao sklapanja ovog ugovora da je u obavljanju platnog prometa.

Zbog toga bismo iznijeli gledište kako je temeljna, bitna i sržna obveza u tom ugovoru - obveza koja mu daje individualnost i koja ga čini različitim od drugih ugovora - obveza banke da obavlja poslove platnog prometa za deponenta. Slijedom toga zastupali bismo stajalište kako je predmet ovog ugovora obavljanje poslova platnog prometa.³⁷

Ako se prihvati ovakvo određivanje predmeta promatranog ugovora, onda je iz teksta ZPPZ-a moguće utvrditi pojedine obveze banke. ZPPZ, naime, u odredbi čl. 3. nabraja

³² Čl. 9. st. 1. ZPPZ-a: "Banka otvara račune sudionicima na njihov zahtjev, na temelju ugovornog odnosa ili na temelju propisa." Izraz "zahtjev" treba izložiti kritici jer je to pojam upravnog postupovnog prava kojim se označuje vrsta podneska, a ne pojam ugovornog prava.

³³ Tako je naznačeno i u obrascu "zahtjeva" koji je izradila Zagrebačka banka.

³⁴ Premda se pojam karakteristične činidbe redovito rabi u međunarodnom privatnom pravu, mislimo da je i u ugovornom pravu za razlikovanje i individualizaciju pojedinih ugovora potrebno prihvatiti stajalište da ugovor individualizira nenočana činidba.

³⁵ Čl. 9. st. 1. ZPPZ-a.

³⁶ Čl. 7. st. 1. ZPPZ-a.

³⁷ U poredbenom pravu tako i Avancini - Iro - Koziol, *Oesterreichisches Bankvertragsrecht*, Bd. 1, 1987., str. 329 i dalje; Schwintowski - Schaefer, *Bankrecht*, 1997., str. 223 i dalje.

radnje koje se smatraju poslovima platnog prometa, pa - kako nismo pronašli neki drugi pravni izvor koji bi razrađivao pojam poslova platnog prometa - tu je odredbu moguće uzeti kao mjerodavnu za određivanje pojedinih radnji, odnosno obveza od kojih se sastoji pojam poslova platnog prometa. Ta odredba u poslove platnog prometa uvršćuje "1. otvaranje i vođenje računa sudionika ... 3. primitak i provjera ispravnosti naloga za plaćanje, 4. obrada podataka iz naloga za plaćanje, 5. obavljanje uplata i isplata gotovog novca, 6. knjiženje platnih transakcija na računima, 7. slanje i primitak platnih transakcija u sustave za obračun međubankovnih plaćanja, ... 9. izvješćavanje sudionika - imatelja računa o stanju i promjenama na njihovim računima ...".³⁸ Predmet ugovora je, dakle, kompleksan, jer obuhvaća više pojedinačnih obveza koje proizlaze iz tog predmeta ugovora ili su s njime u čvrstoj svezi.

U životnoj kronologiji prva obveza banke posve neprijeporno je otvaranje računa deponentu, jer je postojanje računa prva pretpostavka ispunjavanja bilo koje druge bančine, ali i deponentove obveze.³⁹ U toj kronologiji očekivati je kako će po otvaranju računa biti obavljena plaćanja u korist i na teret tog računa. U svezi s time ZPPZ je nabrojio više zasebnih radnji: primitak i provjeru ispravnosti naloga za plaćanje, obradu podataka iz naloga za plaćanje, slanje i primitak platnih transakcija u sustave za obračun međubankovnih plaćanja i obavljanje uplata i isplata gotovog novca. Provedena plaćanja će se obvezatno evidentirati (knjižiti) na računu, a nakon toga dostavom izvotka računa banka će deponenta obavijestiti o provedenim plaćanjima i stanju (saldu) računa nakon tih plaćanja. Osim toga, ZPPZ izrijeком⁴⁰ nalaže banci čuvanje poslovnih tajni deponenta. Zbog toga bismo bančine obveze grupirali u sljedeće skupine:

- Otvaranje računa
- Obavljanje i primanje plaćanja
- Knjiženje obavljenih plaćanja
- Obavješćavanje deponenta
- Čuvanje tajne

ZPPZ ne poznaje diobu poslova platnog prometa u subjektivnom smislu tako da bi jedna osoba za deponenta obavljala samo neke od tih poslova, a druga preostale. Zbog toga se može konstatirati da banka depozitar u načelu za deponenta obavlja sve poslove pobrojane u čl. 3. ZPPZ-a, odnosno kako je obavljanje svih tih poslova - a ne samo jednog njihovog dijela - bančina obveza iz promatranog ugovora. S tim u vezi također treba uočiti kako svi ti poslovi čine elemente jedne cjeline i međusobno su povezani tako čvrsto da bi *de facto* bilo teško ili nemoguće podijeliti ih između više banaka. Zbog toga i eventualno pitanje je li bi takva podjela bila *de iure* dopustiva, ima manje značenje.

O onim deponentovim obvezama prema depozitaru koje bi predstavljale protučinidbu za posao koji obavlja depozitar, ZPPZ ne govori ništa. Unatoč tome, dvije okolnosti upućuju na zaključak kako će se deponentove obveze sastojati u plaćanju naknade i naknadi posebnih troškova. Na to upućuje životna okolnost što će banka kao profesionalac pri sklapanju ugovora tražiti ugovaranje naknade i okolnost što ugovor o

³⁸ Ova odredba u poslove platnog prometa uvršćuje još i "2. vođenje registra računa sudionika, 8. vođenje evidencije o redosljedu plaćanja te drugih propisanih evidencija i 10. pohranu i čuvanje dokumentacije s podacima o platnom prometu" Kako to već i na prvi pogled ne predstavlja ugovorne obveze banke prema deponentu, nego javnopravne obveze, o njima ovdje neće biti govora.

³⁹ To zato što je prema čl. 18. st. 1. ZPPZ-a svaki "poslovni subjekt dužan ... novčana sredstva voditi na računima kod banaka i sva plaćanja obavljati preko tih računa".

⁴⁰ Čl. 6. st. 1. i čl. 14. st. 1. ZPPZ-a.

bankovnom tekućem računu ne podrazumijeva samo tu naknadu nego i nadoknadu posebnih troškova.⁴¹

Na ovome mjestu potrebno je osvrnuti se na pojam "vođenje računa", koji je istaknut u čl. 3. ZPPZ-a i obrascu ugovora kojim smo raspolagali. Iako bi s jedne strane semantički taj pojam mogao obuhvatiti sve obveze banke, a s druge mogao biti sužen na knjiženja (upisivanja) na računu, s obzirom na iscrpno nabranje radnji koje predstavljaju poslove platnog prometa, odvojeno uvrštenje "vođenja računa" i knjiženja provedenih plaćanja među te radnje i izostanak naznake u čemu ili od kojih radnji bi se sastojalo "vođenje računa" u tekstu ZPPZ-a, čini se kako taj pojam nije popraćen odgovarajućim sadržajem, tj. kako ne postoji odgovarajuće diferencirano značenje i sadržaj tog pojma.

Obveze strana bilo bi potrebno potanje razraditi, ali imajući u vidu opseg koji bi ta razrada iziskivala i ograničeni prostor koji nam je ovdje na raspolaganju, razrada obveza će izostati.

8. Kvalifikacija ugovora i hijerarhija izvora

Predmet interesa ZPPZ-a nije ponajprije obveznopravni, nego upravni aspekt promatranog ugovora. Zbog toga ZPPZ sadrži vrlo malo odredaba koje uređuju problematiku međusobnih prava i obveza suugovaratelja s motrišta obveznog prava. Postoji, dakle, potreba utvrđivanja drugih pravnih izvora koji će se primijeniti na promatrani ugovor i uređivati taj obveznopravni odnos podredno odredbama ZPPZ-a i onome što su strane ugovorile.

Budući da uzimamo neprijepornim kako je promatrani odnos ugovorni odnos, moguće je - bez posebnog dokazivanja - ustvrditi kako će se na nj u načelu primijeniti opća pravila ugovornog prava iz općeg dijela Zakona o obveznim odnosima. No potrebno je utvrditi postoji li u ZOO-u imenovani ugovor čija se pravila mogu i trebaju primijeniti na promatrani ugovor, a primijeniti bi se mogla i trebala pravila onog ugovora u kojem strane imaju bitno istovjetne glavne obveze, kao što su obveze strana iz promatranog ugovora.

Kad se naprijed navedene glavne obveze banke usporede s obvezama jedne ugovorne strane u imenovanim ugovorima hrvatskog obveznog prava, uočava se kako obveza otvaranja računa postoji u ugovoru o novčanom depozitu i ugovoru o bankarskom tekućem računu. Također u oba ta ugovora postoji mogućnost uplata trećih osoba u korist računa i plaćanja u korist trećih osoba na teret računa. S obzirom na sličnosti zakonskih opisa tih dvaju ugovora i s obzirom na to da je jedini ugovor koji je bio imenovan u starom ZPPZ-u bio upravo ugovor o depozitu, potrebno je najprije razjasniti razlike između ovih dvaju ugovora.⁴²

Počet ćemo sa zakonskim pojmom tih ugovora. Dok je "ugovor o novčanom depozitu ... sklopljen kada se banka obvezala primiti, a deponent položiti kod banke određeni novčani iznos",⁴³ "ugovorom o ... tekućem računu banka se obvezuje da nekoj osobi otvori poseban račun i da preko njega prima uplate i obavlja isplate..."⁴⁴ Razvidno je

⁴¹ Čl. 1059. st. 1. ZOO-a. O primjeni odredbi o bankarskom tekućem računu na promatrani ugovor v. dalje. U poredbenom pravu tako i Avancini - Iro - Koziol, o.c., str. 332.

⁴² Usp. Vizner - Bukljaš, Komentar zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, 1979., str. 2843-2856 i 2865-2870; Gorenc, Vilim, ZOO s komentarom, 1998., str. 1278-1292 i 1296-1302, Rosenberg, Ljudevit, Bankarski poslovi, u: Obvezno pravo, 1976., str. 310-312 i 314-315.

⁴³ Čl. 1035. st. 1. ZOO-a.

⁴⁴ Čl. 1052. ZOO-a.

kako ugovor o novčanom depozitu razumijeva deponentovu obvezu polaganja određene novčane svote, odnosno bančinu obvezu primanja te svote, dok ugovor o tekućem računu te obveze ugovornih strana ne razumijeva. Temeljna obveza banke, koja proizlazi iz pojma ugovora o novčanom depozitu, jest obveza primanja određene svote novca i potom njezina čuvanja, a temeljna obveza banke koja je sklopila ugovor o tekućem računu sastojala bi se u otvaranju računa i - potom - primanju uplata u korist računa "od strane deponenta", ali i "naplatama novčanih iznosa izvršenih za njegov račun",⁴⁵ te u obavljanju isplata.⁴⁶

Crtnu razgraničenja između ova dva ugovora ponešto zamagljuje dvije okolnosti. Prva je ta što i povodom ugovora o novčanom depozitu banka otvara račun, a druga što i ovdje postoji mogućnost primanja uplata u korist računa od strane deponenta i trećih osoba i mogućnost isplata na teret računa.⁴⁷ Potrebno je međutim razlikovati redovitu svrhu sklapanja ugovora inkorporiranu u samu zakonsku definiciju pojma tog ugovora, od mogućnosti koje kasnije postoje. To znači kako je redovita svrha ugovora o novčanom depozitu polaganje i bančino čuvanje određene svote novca, a redovita svrha ugovora o tekućem računu otvaranje računa i primanje na taj račun uplata, odnosno obavljanje isplata na teret tog računa.

Osim toga, zakonska koncepcija ovih dvaju ugovora sadrži i daljnje razlike između njih. Glede isplata na teret depozitnog, odnosno tekućeg računa, razlika se sastoji u tome što bi na teret depozitnog računa banka bila dužna obavljati isplate samo "u granicama raspoloživih sredstava",⁴⁸ dok bi na teret tekućeg računa bila dužna obavljati isplate ne samo u tim granicama nego i "u granicama odobrenog kredita",⁴⁹ tj. "i onda kad na računu nema pokrića, i to u opsegu koji je predviđen ugovorom o otvaranju tekućeg računa ili posebnim sporazumom".⁵⁰

Iduća razlika postoji u svezi s vrstama depozita, odnosno tekućeg računa. Dok odredbe o tekućem računu spominju samo mogućnost ugovaranja otkaznog roka - pa se može zaključiti kako postoje samo tekući računi bez otkaznog roka i s otkaznim rokom - odredbe o depozitu naznačuju nekoliko različitih vrsta novčanog depozita, i to "po viđenju ili oročen, s otkaznim rokom i bez otkaznog roka, s posebnom namjenom i bez namjene". Iz postojanja oročenog i namjenskog depozita proizlazi zaključak o značajno široj mogućnosti ograničavanja slobode deponenta u raspolaganju njegovim depozitom, dok - s druge strane - "korisnik tekućeg računa može u svakom trenutku raspolagati saldonom koji se na računu pojavljuje u njegovu korist",⁵¹ a jedina iznimka od tog pravila postoji onda kad je ugovoren otkazni rok.

Osim toga, svrha sklapanja tih ugovora u literaturi se oštro razlučuje: svrha ugovora o novčanom depozitu je bančino čuvanje određene novčane svote koje podrazumijeva

⁴⁵ Čl. 1054. st. 1. ZOO-a.

⁴⁶ Čl. 1052. ZOO-a.

⁴⁷ Ta mogućnost proizlazi iz odredbe čl. 1036. st. 1. ZOO-a u dijelu u kojem ona naznačuje kako se u korist i na teret računa otvorenog povodom sklapanja ugovora o depozitu upisuju ne samo tražbine i dugovi koji proisteknu iz poslova između banke i deponenta, nego i iz bančnih poslova obavljenih za račun deponenta s trećim osobama.

⁴⁸ Čl. 1037. st. 1. ZOO-a.

⁴⁹ Čl. 1052. ZOO-a.

⁵⁰ Čl. 1054. st. 2. ZOO-a.

⁵¹ Čl. 1056. ZOO-a.

određenu stalnost depozita, a svrha ugovora o bankovnom tekućem računu je otvaranje računa u korist kojeg će se obavljati uplate i na teret kojeg će se obavljati isplate.⁵²

Na posljétku, ugovor o novčanom depozitu u literaturi se kvalificira kao posebna vrsta nepravne ostave, a ugovor o tekućem računu kao posebna vrsta ugovora o nalogu.

Sažeto iskazane, razlike između ovih dvaju ugovora postoje u pogledu nekoliko značajnih elemenata. Svrha ugovora o depozitu sastoji se u polaganju i čuvanju određene svote novca, a svrha ugovora o tekućem računu u kolanju, odnosno cirkulaciji sredstava, tj. u kontinuiranom pritecanju sredstava na račun i otjecanju sredstava s računa. Prvi je ugovor *ex lege* neformalni, a drugi formalni. Onda kad postoji prvi, banka je načelno dužna obavljati isplate samo u granicama raspoloživih sredstava, a kad postoji drugi, ZOO podrazumijeva postojanje kredita na računu.

Kad se ta razlikovna obilježja ugovora o tekućem računu usporede se obilježjima promatranog ugovora, moguće je zaključiti da na promatrani ugovor treba primijeniti pravila ZOO-a o ugovoru o bankarskom tekućem računu, odnosno da se promatrani ugovor može kvalificirati kao ugovor o bankarskom tekućem računu. Svrha promatranog ugovora jest obavljanje platnog prometa koji se u stvarnosti sastoji od kontinuiranih plaćanja na teret računa i u korist računa, i stoga se u bitnom podudara sa svrhom ugovora o bankarskom tekućem računu, iako je s obzirom na suugovaratelje i njihov pravni položaj uža od svrhe tekućeg računa. Podudarnost tih ugovora postoji i glede bančinih obveza prema deponentu, jer naprijed pobrojane obveze koje proizlaze iz opisa radnji kojima se obavlja platni promet iz čl. 3. ZPPZ-a odgovaraju obvezama banke iz ugovora o bankarskom tekućem računu. Podudara se i opseg deponentova prava raspolaganja sredstvima na računu jer i ZPPZ i ZOO podrazumijevaju postojanje kredita na računu.

Ipak, ističe se razlika u nazivu računa: ZOO govori isključivo o tekućem računu, a ZPPZ o računima za obavljanje platnog prometa pod kojima se razumijevaju "transakcijski računi na kojima se evidentiraju novčani primitci, novčani izdatci i saldo",⁵³ a ti računi mogu biti za redovno poslovanje, računi organizacijskog dijela sudionika i računi za posebne namjene.⁵⁴ Raniji ZPPZ i dosadašnja poslovna praksa govorili su o žiro-računu. Zbog razlika u nazivima računa otvara se veći broj pitanja, među kojima se posebno ističe pitanje radi li se i u kojoj mjeri o različitim vrstama računa te dovodi li eventualni zaključak o različitosti vrsta tih računa do bitnih različitosti između promatranog ugovora i ugovora o tekućem računu, zbog kojih se promatrani ugovor ipak ne bi mogao kvalificirati kao ugovor o tekućem računu.

Prije svega, potrebno je ukratko izložiti pojam "računa" (konta) kod banke, čija je pravna problematika nedostatno zastupljena u hrvatskoj literaturi.⁵⁵ Posve suprotno, u poredbenoj literaturi pravnoj problematici konta (računa) posvećuje se iznimno značajna pozornost⁵⁶ i ta se problematika vrlo potanko obrađuje.⁵⁷ Veliko značenje bankovnog računa opisuje se čak i naznakom kako je on jezgra, "nukleus bankovnog posla",⁵⁸

⁵² Wadsley - Penn, *The Law Relating to Domestic Banking*, 2000., str. 253-255; *Paget's Law of Banking*, 1996., str. 160 i dalje i 167 i dalje; Claussen, Carsten Peter, *Bank- und Boersenrecht*, 2000., str. 140 i 147.

⁵³ Čl. 7. st. 1. ZPPZ-a.

⁵⁴ Čl. 10. st. 1. ZPPZ.

⁵⁵ Samo u okviru radova o ugovorima o novčanom depozitu i tekućem računu. Npr. Gorenc, o.c., *Vizner-Bukljaš*, o.c., s. 2865. – 2870., Rosenberg, o.c., s. 314. – 315.

⁵⁶ Avancini-Iro-Koziol, o.c., str. 188; Claussen, o.c., str. 121 i dalje; Schwintowski-Schaefer, o.c., str. 165 i dalje; *Paget's*, o.c., str. 161 i dalje; Wadsley-Penn, o.c., str. 253 i dalje; Chitty on Contracts, 1994., str. 304 i 345.

⁵⁷ Kontu općenito Avancini-Iro-Koziol posvećuju čak 90ak, a Claussen 60ak stranica.

⁵⁸ Claussen, o.c., str.121.

odnosno kako se on uzima kao "temeljni element u odnosu između banke i klijenta".⁵⁹ Novčanu uplatu u korist neke osobe kod neke banke moguće je obaviti samo u korist nekog računa te osobe, a ako ona nema račun (konto), onda ni uplatu u njezinu korist kod banke uopće nije moguće obaviti.

Račun (konto) je evidencija u koju se upisuju novčane tražbine imatelja tog računa prema banci i banke prema imatelju tog računa, a ako jedna osoba ima nekoliko računa kod iste banke, onda se tražbine upisuju na račun (konto) koji odredi ta osoba.⁶⁰ I ZPPZ očito podrazumijeva neprijeponost općeg pojma računa, te ga ne naznačuje, nego opisuje pojam i upravo naznačenu značajku računa za obavljanje platnog prometa na kojima se "evidentiraju novčani primitci, novčani izdatci i saldo".⁶¹ Dakle, i za ZPPZ, konto je evidencija u kojoj se evidentiraju, odnosno upisuju (sve) uplate i isplate i u kojoj se iskazuje saldo, tj. stanje nakon upisa uplata i isplata.⁶²

Budući da žiro-račun, makar kao naziv vrste računa, više ne postoji u ZPPZ-u, s njim u vezi spomenuli bismo samo stajalište literature kako je to posebni oblik tekućih računa,⁶³ i rezultat naše raščlambe iz koje proizlazi kako bi njegovu temeljnu posebnost u odnosu prema tekućem računu predstavljala okolnost što on ne može imati negativan saldo,⁶⁴ odnosno što on nije podrazumijevao postojanje kredita na računu, kao što ZOO podrazumijeva za tekući račun. Razlika bi postojala također u pogledu imatelja: dok su imatelji tekućih računa redovito fizičke osobe koje ne obavljaju djelatnost, imatelji žiro-računa su bile osobe koje obavljaju djelatnost i zbog toga su dužne plaćanja obavljati putem (žiro) računa. S druge strane, smisao i svrha obje te vrste računa podudarali bi se, jer je svrha i jednog i drugog obavljanje isplata na njihov teret i uplata u njihovu korist.

Na istovjetnost pojma hrvatskog ugovora o bankarskom tekućem računu i ugovora o žiro-računu upućuje i stajalište poredbene literature prema kojem se "žiro ugovorom kreditna ustanova obvezuje provoditi doznake trećim osobama i za klijena primati doznake trećih osoba",⁶⁵ što u svim bitnim elementima odgovara pojmu hrvatskog ugovora o bankarskom tekućem računu. Osim toga, žiro-račun se također naziva i bankovni kontokorentni račun,⁶⁶ što pojam tekućeg približava pojmu žiro-računa, jer *conto corrente* doslovno znači tekući račun, pa tako i talijanski CC ugovor čiji pojam odgovara pojmu hrvatskog bankarskog tekućeg računa naziva ugovorom o kontokorentnom računu.⁶⁷ Razlika između tekućeg i žiro-računa i/ili posla, odnosno ugovora postaje još manja kad se uzme u obzir činjenica kako je svrha tih računa

⁵⁹ Wadsley-Penn, o.c., str. 253.

⁶⁰ Neposredno banci pri davanju naloga ili posredno, upućujući dužnika da plati na određeni račun.

⁶¹ Čl. 7. st. 1. ZPPZ-a.

⁶² Ta evidencija - konto - tek na prvi pogled ima značenje puke jednostrane knjigovodstvene evidencije. Za shvaćanje važnosti računa i stanja (saldo) tog računa dovoljno je uočiti činjenicu da imatelj računa može raspolagati samo saldom računa, pa ako neka uplata u korist ili isplata na teret računa nije proknjižena na računu, imatelj će moći raspolagati s više ili manje sredstava no što mu treba pripadati. Tu važnost, dalje, pokazuju i odredbe o odobravanju i osporavanju izvotka računa prema kojima će se, ako izvadak stanja računa nije osporen u odgovarajućem roku, smatrati da je odobren, i imatelj računa će izgubiti pravo na zahtjev za ispravak, tj. knjiženje, premda je banci npr. obavljena uplata u njegovu korist. Na poslijetku, treba se sjetiti pojma vjerodostojne isprave u ovršnom pravu i ustanove ovrhe na temelju vjerodostojne isprave, pa da se nasluti širina i dubina pravnih pitanja koja se u svezi s kontom mogu pojaviti.

⁶³ Gorenc, o.c., str. 1300.

⁶⁴ To proizlazi iz pojma žiro-računa u rječniku trgovačkog prava i iz odredaba starog ZPPZ-a.

⁶⁵ Avancini - Iro - Koziol, o.c., str. 329.

⁶⁶ Schwintowski-Schaefer, o.c., str. 225.

⁶⁷ Tal. CC u odredbama čl. 1852. - 1857. tekući račun i naziva *conto corrente*.

istovjetna i sastoji se u obavljanju plaćanja na teret i u korist jednoga i drugog računa.

Između tekućeg računa i računa za redovno poslovanje prema ZPPZ-u - promatrajući sa stajališta temeljnih uzajamnih međusobnih prava i obveza ugovornih strana - također nismo mogli uočiti značajnijih razlika. Dapače, isticanje u tekstu ZPPZ-a kako se na tim računima evidentiraju novčani primitci, izdatci i saldo upućuje na očekivanu redovitost plaćanja u korist i na teret tih računa, što je obilježje koje se podudara s temeljnim razlikovnim obilježjem tekućeg računa. Zato bi se moglo konstatirati kako transakcijski račun za redovno poslovanje iz ZPPZ-a ima temeljna obilježja tekućeg računa, a glavna razlika između ta dva računa sastojala bi se samo u nazivu, dok bi svrha i smisao računa bili istovjetni. Istovjetnost postoji i glede opsega raspolaganja sredstvima s računa, jer i tekući račun i račun za redovno poslovanje iz ZPPZ-a podrazumijevaju postojanje kredita na računu. Zbog svega toga zauzeli bismo stajalište kako u promatranom smislu razlike u nazivima računa imaju drugorazredno značenje i ne podrazumijevaju dvije različite vrste računa. Dakle, zaključci o problematici samih računa koji se otvaraju u povodu sklapanja promatranog ugovora, odnosno ugovora o tekućem računu, ne osporavaju već izneseni zaključak o kvalifikaciji promatranog ugovora kao ugovora o tekućem računu. Uz to, u svezi s računom dosljedno ovom zaključku smatramo kako je pravne praznine u zakonskom uređenju potonjeg računa u ZPPZ-u potrebno popuniti upravo odredbama o bankarskom tekućem računu.⁶⁸

Temeljni problem pri prihvaćanju ovih zaključaka mogao bi biti poglavito psihološki i sastojati se u intuitivnom odbijanju prihvaćanja racionalnih i pravno utemeljenih zaključaka nakon nekoliko desetaka godina tijekom kojih se oštro podcrtavala razlika između tekućih i žiro-računa.

Prije no što naznačimo hijerarhiju izvora koje treba primijeniti na promatrani ugovor, moramo posvetiti pozornost odredbi ZOO-a koja izrijekom određuje primjenu odredaba ugovora o nalogu na bančinu odgovornost za ispunjenje deponentovih naloga danih u okviru njegova prava raspolaganja sredstvima na računu.⁶⁹ Također moramo uočiti i činjenicu da banke vrlo često imaju opće uvjete poslovanja čijoj primjeni podvrgavaju pojedinačne ugovore što ih sklapaju. Kad se te dvije okolnosti uoče i pribroje iznesenim zaključcima o kvalifikaciji promatranog ugovora i kad se uzme u obzir okolnost što je ZPPZ načelno prisilan propis javnog (upravnog, ekonomskog) prava, onda bi hijerarhija pravnih izvora koji se primjenjuju na promatrani ugovor bila sljedeća:

ugovor sam

prisilne odredbe ZPPZ-a i drugih propisa koji predstavljaju *lex specialis*

prisilne odredbe ZOO-a

valjane odredbe općih uvjeta poslovanja

odredbe ZOO-a o ugovoru o bankarskom tekućem računu

odredbe ZOO-a o ugovoru o nalogu, glede bančine odgovornosti za izvršenje naloga

deponenta.

⁶⁸ U njemačkoj sudskoj praksi izraženo je stajalište kako bi ugovor o žiro-računu bio posebna vrsta naloga. Odluka BGH od 10. listopada, 1995. prema Nobbe, Gerd, Aktuelle höchst- und obergerichtliche Rechtsprechung, 1999., str. 22, u svezi s Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, 1979., str. 636-637. S time u svezi treba uočiti kako njemački BGB ne poznaje ugovor o tekućem računu kao imenovani ugovor, te kako i prema čl. 1057. st. 1. hrvatskog ZOO-a banka odgovara za izvršenje naloga deponenta iz ugovora o tekućem računu prema pravilima ugovora o nalogu.

⁶⁹ Prema odredbi čl. 1057. st. 1. ZOO-a "banka odgovara za izvršenje naloga deponenta prema pravilima ugovora o nalogu".

9. Obilježja ugovora

Prvo obilježje promatranog ugovora već je zapravo spomenuto u svezi sa sklapanjem, i to je obvezatnost njegovog sklapanja za poslovnog subjekta i ograničen krug osoba (banke) s kojima ga poslovni subjekti mogu sklopiti. Obveza sklapanja za poslovne subjekte proizlazi iz odredbe čl. 18. ZPPZ-a koja im nalaže vođenje novčanih sredstava na računima i obavljanje plaćanja putem tih računa.⁷⁰

Odredba iz koje proizlazi obvezatnost sklapanja promatranog ugovora nikako nije jedina prisilna odredba koja će se primijeniti na promatrani ugovor, nego ZPPZ sadrži značajan broj kogentnih normi koje će izravno utjecati na prava, odnosno obveze ugovornih strana.⁷¹ Zbog toga značajnu normiranost ovog ugovora prisilnim odredbama možemo istaći kao jedno od njegovih važnih obilježja.

Iduće obilježje koje će redovito postojati - proizlazi iz svojstava stranaka i veze između predmeta ugovora i djelatnosti koje stranke obavljaju.

Iz tih elemenata proizlazi kako je ovaj ugovor redovito ugovor trgovačkog prava, a ne ugovor građanskog prava.⁷² Ugovorne strane redovito su trgovci. Premda ugovor - kao deponenti - mogu sklopiti i fizičke osobe koje ne obavljaju nikakvu djelatnost, a moraju sklopiti i one osobe koje ne obavljaju gospodarsku nego neku drugu djelatnost, najviše deponenata bit će upravo osobe koje obavljaju samostalno i obrtimice neku gospodarsku djelatnost radi stjecanja dobitka, dakle trgovci. Kao depozitar ugovor će sklopiti banka, čije svojstvo trgovca je posve neprijeporno.⁷³

Sa stajališta banke obavljanje poslova na koje se ona tim ugovorom obvezuje upravo predstavlja jednu od djelatnosti banke,⁷⁴ pa se može zaključiti kako ona taj ugovor sklapa u obavljanju svojih djelatnosti. Sa stajališta deponenta stanje nije istovjetno, jer djelatnost deponenta nije obavljanje platnog prometa nego druga gospodarska djelatnost. No, istodobno, sklapanje tog ugovora je za trgovca pretpostavka zakonitog obavljanja djelatnosti jer je on dužan "novčana sredstva voditi na računima kod banaka i sva plaćanja obavljati preko tih računa".⁷⁵ Premda se, prema tome, ne bi moglo reći kako on taj ugovor sklapa *stricto sensu* u obavljanju djelatnosti - jer obavljanje platnog prometa nije njegova djelatnost - to je svakako ugovor koji je čvrsto vezan uz zakonito obavljanje djelatnosti, tj. koji se sklapa u svezi s obavljanjem djelatnosti jer je nužan za zakonito obavljanje djelatnosti.

Iz tog proizlazi da će suugovaratelji redovito imati svojstvo trgovaca, te da će promatrani ugovor sklapati u obavljanju djelatnosti, odnosno u svezi s djelatnosti koju obavljaju, a to znači da će postojati i subjektivne i objektivne pretpostavke kvalificiranja promatranog ugovora kao (redovito) trgovačkog ugovora.⁷⁶

⁷⁰ Čl. 18. st. 1. ZPPZ-a: "Poslovni subjekt dužan je novčana sredstva voditi na računima kod banaka i sva plaćanja obavljati preko tih računa."

⁷¹ Te odredbe obrađene su u odgovarajućim dijelovima ovog rada.

⁷² Budući da su poslovni subjekti dužni sklopiti ovaj ugovor, a fizičke osobe koje ne obavljaju registriranu djelatnosti to nisu, uzimamo kako će upravo poslovni subjekti, a ne građani redovito biti deponenti. O spomenutom razgraničenju v. čl. 25. st. 2. ZOO-a i Gorenc, o.c., str. 28.

⁷³ To posve jasno proizlazi iz odredaba čl. 2. St. 5. ZTD-a, prema kojima trgovačka društva *eo ipso* imaju svojstvo trgovca neovisno o tome obavljaju li gospodarsku ili neku drugu djelatnost.

⁷⁴ Čl. 35. i 37. ZB-a.

⁷⁵ Čl. 18. st. 1. ZPPZ-a.

⁷⁶ Prema odredbi čl. 25. st. 2. ZOO-a "ugovori u privredi ... jesu ugovori što ih ... pravne osobe koje obavljaju privrednu djelatnost te ... pojedinci koji u obliku zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost sklapaju među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmete njihova poslovanja ili su u vezi s tim djelatnostima". Potanje v. u Gorenc, o.c., str. 28.

Reperkusija činjenice što se radi o trgovačkom ugovoru u materijalnom pravu sastoji se ponajprije u obvezi strana da postupaju s povećanom pozornošću, pri čemu treba istaći kako će ta obveza u prvom redu teretiti banku, a ne sudionika jer - dok je za njega taj ugovor u svezi s obavljanjem njegove djelatnosti, tj. on nije profesionalac u obavljanju ugovorenih poslova - je obavljanje ugovorenih poslova upravo jedna od djelatnosti banke, ona sklapa ugovor u obavljanju djelatnosti i profesionalac je u tome, a "sudionik u obveznom odnosu dužan je u izvršavanju obveze iz svoje profesionalne djelatnosti postupati s povećanom pažnjom, prema pravilima struke i običajima (pažnja dobrog stručnjaka)".⁷⁷

Unutar pojma trgovačkih ugovora u literaturi se zasebno obrađuje materija bankovnih ugovora, a kao značajke bankovnih ugovora navode se okolnosti što je jedna ugovorna strana uvijek banka, što je predmet ugovora u pravilu novac, odnosno novčana tražbina, što su oni redovito - bilo *ex lege* bilo voljom strana - formalni.⁷⁸ Ako doktrinarne značajke bankovnih ugovora usporedimo s obilježjima promatranog ugovora, možemo uočiti kako pretežu obilježja bankovnih ugovora. Jedna ugovorna strana je uvijek banka, redovito poslovna, a katkad HNB. Predmet promatranog ugovora je složen, ali moguće je uočiti kako je bitni dio tog predmeta upravo postupanje s novcem i novčanim tražbinama - obavljanje platnog prometa - a dio čvrsto povezan s njime u smislu faktične pretpostavke obavljanja platnog prometa - otvaranje računa - ili komplementarne aktivnosti - knjiženje, obavještanje, čuvanje tajne. On će redovito biti i formalan po volji strana, a i ZOO zahtijeva pisani oblik.

Kako se pri navođenju obilježja redovito naznačuje i odgovor na pitanja radi li se o imenovanom ili neimenovanom, konsenzualnom ili realnom te jednostranoobveznom ili sinalagmatičnom ugovoru,⁷⁹ smatramo potrebnim ovdje naznačiti kako je promatrani ugovor neimenovani jer ga pod odgovarajućim imenom ne nalazimo opisanog i uređenog ZOO-om - konsenzualni, a ne realni jer nema naznaka da bi neka činidba uz suglasnost volja bila potrebna za njegovo sklapanje - i sinalagmatični - jer obje ugovorne strane imaju i prava i obveze.

Glede tehnike, odnosno načina sklapanja ugovora, možemo ustvrditi kako postoji značajna vjerojatnost da će promatrani ugovor imati značajke adhezijskog ugovora i da će njegov pisani tekst moći biti kratak s obzirom na činjenicu da banke u svom poslovanju redovito koriste opće uvjete poslovanja na koje se pozivaju u obrascima ugovora koje nude potencijalnim deponentima i drugim suugovarateljima. Treba naglasiti i okolnost kako se može očekivati da će se raditi o formularnom ugovoru, tj. ugovoru koji se sklapa na formularima koje su banke unaprijed pripremile.

Takav način sklapanja ugovora iziskuje posebnu ozbiljnost i oprez banaka, jer odredbe o tumačenju ugovora nalažu tumačenje nejasnih odredaba u korist suugovaratelja osoba koje su pripremile pisani tekst ugovora, a ne u korist ovih potonjih,⁸⁰ a odredbe o općim uvjetima poslovanja ograničuju slobodu ugovaranja u pravcu uravnoteženja

⁷⁷ Čl. 18. st. 2. ZOO-a.

⁷⁸ Gorenc, o.c., str. 1278 - 1281.

⁷⁹ Vedriš-Klarić, Građansko pravo, 2000., str. 104-106 i 414.

⁸⁰ Prema odredbi čl. 100. ZOO-a "u slučaju kad je ugovor sklopljen prema unaprijed odštampanom sadržaju, ili kad je ugovor na drugi način pripremila i predložila jedna ugovorna strana, nejasne odredbe tumačit će se u korist druge strane".

pravnog položaja suugovaratelja i u tom smislu određuju ništavost određenih vrsta odredaba općih uvjeta poslovanja ili daju sudu pravo da odbije njihovu primjenu.⁸¹

10. Forma ugovora

Prema izričitoj odredbi čl. 1053. ZOO-a ugovor o bankarskom tekućem računu mora biti sklopljen u pisanu obliku,⁸² pri čemu dikcija odredbe upućuje na to da bi se ovdje radilo o formi *ad solemnitatem*, a ne samo o formi *ad probationem*.⁸³ S obzirom na činjenicu da promatrani ugovor nije *stricto sensu* ugovor o bankarskom tekućem računu, nego se pravila ZOO-a o tom ugovoru primjenjuju na promatrani ugovor, nije lako opredijeliti se glede pitanja obvezatnosti, odnosno neobvezatnosti forme promatranog ugovora.

Ipak, imajući u vidu navedenu činjenicu kako promatrani ugovor nije *stricto sensu* ugovor o bankarskom tekućem računu, činjenicu da pisani oblik *ex lege* nije uvjet valjanosti ugovora o novčanom depozitu, nemogućnost uočavanja javnog interesa koji bi nalagao formu *ad solemnitatem*, zauzeli bismo stajalište kako eventualno obvezatni pisani oblik promatranog ugovora može biti samo *ad probationem*.

Ozbiljnost pitanja obvezatnosti forme ipak - u stvarnosti - umanjuje okolnost što su bankovni ugovori redovito u pisanu obliku, što postoji i glede promatranog ugovora, barem u primjeru koji nam je stajao na raspolaganju pri pisanju ovog rada.

11. Prestanak ugovora

Promatrani ugovor može prestati na nekoliko načina. Zbog njegovih značajki i posebnosti neki načini prestanka ugovora obveznog prava ovdje neće doći u obzir, a s druge strane iz ZPPZ-a proizlaze neki načini prestanka koji ne postoje u općem obveznom pravu.

Ovdje, prije svega, treba uočiti postojanje jedne opće pretpostavke prestanka promatranog ugovora, koja proizlazi iz odredbe ZPPZ-a o obvezi poslovnih subjekata da svoja novčana sredstva vode na računu, čije neispunjenje je sankcionirano kao prekršaj.⁸⁴ Zbog toga, ne *de iure*, nego *via facti*, prije prestanka promatranog ugovora bit će potrebno deponentovo sklapanje istovrsnog ugovora s drugom depozitnom bankom.⁸⁵ Prema tome, faktična pretpostavka prestanka promatranog ugovora sastoji se u postojanju drugog istovrsnog ugovora s drugom bankom. No, postoji i situacija u kojoj će postojanje drugog računa istog deponenta biti *de iure* pretpostavka prestanka ugovora i posljedičnog zatvaranja računa. Tu situaciju predviđa i uređuje odredba čl. 17. st. 1. ZPPZ-a. Ona izričito kaže kako se račun za redovno poslovanje "ne može zatvoriti ako poslovni subjekt nema otvoren račun za redovno poslovanje u drugoj banci", ako se radi o računu "na teret kojega su evidentirani neizvršeni nalozi za plaćanje zakonskih obveza ili javnih prihoda;

⁸¹ V. čl. 143. ZOO-a. O tome potaananje v. Slakoper, Zvonimir, Nevaljanost pojedinih odredbi općih uvjeta ugovora s posebnim osvrtom na potrošačke ugovore, u: Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Vol. 22, br. 1/2001., a o primjeni i tumačenju općih uvjeta poslovanja Petrić, Silvija, O pretpostavkama obvezatnosti općih uvjeta ugovora, u: Pravo i porezi 10/2001., i Tumačenje općih uvjeta ugovora i njihov odnos s posebno ugovorenim klauzulama u hrvatskom i europskom pravu, u: Hrvatska pravna revija 12/2001.

⁸² Čl. 1053. ZOO-a: "Ugovor o otvaranju tekućeg računa mora biti sklopljen u pismenoj formi."

⁸³ O ciljevima i smislu forme v. Vedriš-Klarić, o.c., str. 129.

⁸⁴ Čl. 18. st. 1. ZPPZ-a.

⁸⁵ Ugovor treba biti sklopljen s drugom bankom zato što u jednoj banci deponent može imati samo jedan račun za redovno poslovanje prema odredbi čl. 11. st. 2. ZPPZ-a.

nalozi za naplatu vrijednosnih papira i instrumenata osiguranja plaćanja te nalozi s naslova izvršenja sudskih odluka i drugih ovršnih isprava” Dakle, banci je prisilnom odredbom ZPPZ-a zabranjeno zatvaranje računa na teret kojeg ima neizvršenih naloga za plaćanje javnih prihoda ili zakonskih obveza, ako deponent nema drugi račun za redovno poslovanje.

Način prestanka obveza koji se u literaturi⁸⁶ označuje kao temeljni i redovni ispunjenje - ovdje ne dolazi u obzir zbog prirode ugovora, tj. okolnosti da je jedna od njegovih značajki trajnije ispunjavanje više različitih obveza koje se ponavljaju. S druge strane, također zbog prirode ugovora, otkaz koji bi mogli dati i deponent i depozitar bio bi jedan od redovitih načina prestanka ovog ugovora u situaciji u kojoj obje strane uredno ispunjavaju svoje obveze. To proizlazi ne samo iz prirode ovog ugovora, nego i iz izričite odredbe čl. 1058. ZOO-a.⁸⁷

Ta odredba također podrazumijeva mogućnost da ugovor (o bankovnom tekućem računu) bude sklopljen na određeno vrijeme. Premda načelno ne vidimo prepreka mogućnosti sklapanja promatranog ugovora na određeno vrijeme i dosljedno njegova prestanka istekom tog vremena čini nam se kako bi zbog navedene opće faktične pretpostavke prestanka ovog ugovora, bilo neprimjereno sklapati promatrani ugovor na određeno vrijeme.⁸⁸ To znači da se ne može očekivati prestanak promatranog ugovora istekom vremena za koje je sklopljen.

Kad se radi o ugovorima u kojima ugovorne strane imaju jednostavne jednokratne obveze - npr. predaje jedne određene stvari i jednog jednokratnog plaćanja - jednostrani raskid zbog neispunjenja ne predstavlja značajniji pravni problem i na nj se primjenjuju one opće odredbe ZOO-a o raskidu ugovora zbog neispunjenja koje su donesene za takve slučajeve.⁸⁹ Vrlo različito u odnosu na takve ugovore, u promatranom ugovoru obje strane imaju više različitih obveza, a značajan dio tih obveza mogao bi se označiti kao uzastopne obveze. Zbog toga ovdje dolazi u obzir primjena odredbe ZOO-a o raskidu ugovora s uzastopnim obvezama, prema kojoj jedna strana može raskinuti ugovor u pogledu budućih obveza ako druga strana ne ispuni jednu obvezu i ako je iz okolnosti slučaja očito da ni buduće obveze neće biti ispunjene.⁹⁰ Pri primjeni te odredbe držimo da bi bilo znatno jednostavnije utvrditi postojanje neispunjenja jedne obveze, negoli općenito govoriti o okolnostima u kojima je očito da ni buduće obveze neće biti ispunjene, pa se može reći kako će potonje okolnosti predstavljati *questio facti* u svakom pojedinom slučaju.

Questio facti u svakom pojedinom slučaju bit će i pitanje radi li se o neispunjenju neznatnog ili znatnog dijela obveze u svrhu određivanja postoji li ili ne pravo ugovorne strane na jednostrani raskid ugovora. Naime, onda kad se radi o neispunjenju neznatnog dijela obveze, ugovor se ne može jednostrano raskinuti.⁹¹

Razumije se da i promatrani ugovor, kao i svaki drugi, može prestati suglasnom voljom stranaka.

Među načine prestanka ugovora koji proizlaze iz ZPPZ-a treba ubrojiti slučaj kad bi

⁸⁶ Gorenc, Vilim, Trgovačko pravo - ugovori, 3. izdanje, str. 32.

⁸⁷ Čl. 1058. ZOO-a: "Ako u ugovoru o otvaranju tekućeg računa nije utvrđen rok njegova trajanja, svaka ga strana može raskinuti uz otkazni rok od 15 dana."

⁸⁸ I za ugovor o bankovnom tekućem računu Gorenc, o.c., s. 1301. kaže kako je "redovito ... trajnije prirode i sklapa se najčešće na neodređeno vrijeme. Ne odrede li banka i deponent otkazni rok, zakonodavac je kao rok koji u pravilu odgovara objema stranama odredio rok od petnaest dana od dostave" obavijesti o otkazu.

⁸⁹ Npr. čl. 124. - 128. ZOO-a.

⁹⁰ Čl. 129. st. 1. ZOO-a.

⁹¹ Čl. 131. ZOO-a.

HNB oduzela banci odobrenje za obavljanje platnog prometa.⁹² Tada bi se radilo o situaciji u kojoj je jednoj ugovornoj strani zabranjeno sklapanje ugovora, a to znači da ugovor ne bi prestao *eo ipso* oduzimanjem banci odobrenja, niti bi u tom trenutku nužno postao ništav,⁹³ nego bi valjalo očekivati da banka prestane s obavljanjem platnog prometa, tj. započne s kontinuiranim neispunjavanjem ugovornih obveza. Mišljenja smo kako bi tada već po prvom neispunjenju neke od bančnih uzastopnih obveza deponent stekao pravo na jednostrani raskid ugovora jer bi zabrana obavljanja platnog prometa predstavljala okolnost iz koje očito proizlazi da ni buduće obveze neće biti ispunjene.⁹⁴

U trenutku prestanka ugovora primjerice, u trenutku isteka otkaznog roka ili u trenutku postizanja sporazuma o raskidu ugovora - prestala bi ugovorna prava i obveze, ali račun bi postojao, tj. još uvijek bi bio otvoren. To podrazumijeva mogućnost postojanja bilo pozitivnog bilo negativnog salda na deponentovu računu. Iako bi ostala prava i obveze utrnuli u trenutku prestanka ugovora, s obzirom na nužno faktično postojanje pozitivnog ili negativnog salda, preostala bi ili obveza banke da pozitivni saldo isplati deponentu⁹⁵ ili obveza deponenta da negativni saldo isplati banci. Nakon isplate, i to još "godinu dana od primitka računa o likvidaciji salda",⁹⁶ preostalo bi još pravo deponenta da ospori izvadak računa. Nakon isteka godine dana od spomenutog trenutka, prestala bi sva prava i obveze ugovornih strana.

Ta pravila obveznog prava ZPPZ nadopunjuje odgovarajućim odredbama koje uređuju neke specifične situacije. Prva je postojanje ne samo računa za redovno poslovanje nego i računa za posebne namjene i/ili računa organizacijskih dijelova. Onda kad osim računa za redovno poslovanje postoji jedan ili više takvih računa, svi oni moraju biti zatvoreni prije zatvaranja računa za redovno poslovanje.⁹⁷ Druga specifična situacija je ona u kojoj na teret računa za redovno poslovanje postoje evidentirani neizvršeni nalozi za plaćanje javnih davanja, nalozi na temelju vrijednosnih papira i instrumenata osiguranja plaćanja i na temelju ovršnih isprava. Kad postoji takva situacija, račun se ne smije zatvoriti ako isti deponent nema otvoren račun za redovno poslovanje u drugoj banci.⁹⁸ Ako ima, onda se račun smije zatvoriti, ali uz obvezu banke da neizvršene naloge za plaćanje dostavi banci u kojoj deponent ima otvoren drugi račun za redovno poslovanje.⁹⁹

⁹² Prema odredbi čl. 6. st. 3. ZPPZ-a HNB pod određenim uvjetima može banci "ukinuti pravo na obavljanje poslova platnog prometa"

⁹³ Prema odredbi čl. 103. st. 2. ZOO-a "ako je sklapanje određenog ugovora zabranjeno samo jednoj strani, ugovor će ostati na snazi ako u zakonu nije što drugo predviđeno za određeni slučaj, a strana koja je povrijedila zakonsku zabranu, snosit će odgovarajuće posljedice"

⁹⁴ Prema odredbi čl. 129. st. 1. ZOO-a "kad u ugovoru s uzastopnim obvezama jedna strana ne ispuni jednu obvezu, druga strana može, u razumnom roku, raskinuti ugovor u pogledu svih budućih obveza, ako je iz danih okolnosti očito da ni one neće biti ispunjene"

⁹⁵ Prema Gorencu, o.c., s. 1300. "Prilikom prestanka ugovora klijent može raspolagati samo saldonom koji se u tom trenutku nalazi na računu, a ne i eventualno odobrenim kreditom banke".

⁹⁶ Čl. 1060. st. 3. ZOO-a.

⁹⁷ Čl. 16. st. 2. ZPPZ-a: "Prije zatvaranja računa za redovno poslovanje poslovnog subjekta moraju se zatvoriti svi računi njegovih organizacijskih dijelova i njegovi računi za posebne namjene otvoreni u toj banci."

⁹⁸ Čl. 17. st. 1. ZPPZ "Račun poslovnog subjekta za redovno poslovanje na teret kojega su evidentirani neizvršeni nalozi za plaćanje zakonskih obveza ili javnih prihoda; nalozi za naplatu vrijednosnih papira i instrumenata osiguranja plaćanja te nalozi s naslova izvršenja sudskih odluka i drugih ovršnih isprava ne može se zatvoriti ako poslovni subjekt nema otvoren račun za redovno poslovanje u drugoj banci."

⁹⁹ Čl. 17. st. 3. ZPPZ-a: "Ako poslovni subjekt ima više od jednog računa za redovno poslovanje, neizvršene naloge iz stavka 1. ovoga članka koji glase na teret računa koji se zatvara banka dostavlja drugoj banci u kojoj poslovni subjekt ima otvoren račun za redovno poslovanje u smislu članka 11. stavka 4. ovoga Zakona."

LITERATURA

1. Avancini - Iro - Koziol, Oesterreichisches Bankvertragsrecht, Bd. 1, 1987.
2. Barbić, Jakša, Pravo društava, Opći dio, 1999.
3. Claussen, Carsten Peter, Bank- und Boersenrecht, 2000.
4. Chitty on Contracts, 27. izdanje, 1994.
5. Filipović, Vladimir - Gorenc, Vilim - Slakoper, Zvonimir, Zakon o trgovačkim društvima s komentarom, 2. izdanje.
6. Gorenc, Vilim - Schwank, Friedrich - Slakoper, Zvonimir, Međunarodna pravila za kupoprodaje, plaćanja i arbitraže, 1996.
7. Gorenc, Vilim, Trgovačko pravo - ugovori, 3. izdanje, 1995.
8. Gorenc, Vilim, ZOO s komentarom, 1998.
9. Nobbe, Gerd, Aktuelle hoechst- und obergerichtliche Rechtsprechung, 1999.
10. Paget's Law of Banking, 1996.
11. Palandt, Buergerliches Gesetzbuch, 1979.
12. Petrić, Silvija, O pretpostavkama obvezatnosti općih uvjeta ugovora, u: Pravo i porezi, 10/2001.
13. Petrić, Silvija, Tumačenje općih uvjeta ugovora i njihov odnos s posebno ugovorenim klauzulama u hrvatskom i europskom pravu, u: Hrvatska pravna revija, 12/2001.
14. Rječnik trgovačkog prava, Masmedia, 1997.
15. Rosenberg, Ljudevit, Bankarski poslovi, u: Obvezno pravo, 1976.
16. Schwintowski, Hans-Peter - Schaefer, Frank A., Bankrecht, 1997.
17. Slakoper, Zvonimir, Nevaljanost pojedinih odredaba općih uvjeta ugovora s posebnim osvrtom na potrošačke ugovore, u: Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 22, br. 1/2001.
18. Talijanski *Codice Civile*.
19. Vedriš, Martin - Klarić, Petar, Građansko pravo, 2000.
20. Vizner, Boris - Bukljaš, Ivan, Komentar zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, 1979.
21. Wadsley, Joan - Penn, Graham, The Law Relating to Domestic Banking, 2000.
22. Zakon o obveznim odnosima, NN, 53/91., 73/91., 3/94., 7/96.
23. Zakon o platnom prometu u zemlji, NN, 117/2001.
24. Zakon o platnom prometu u zemlji, NN, 27/93. i 97/2000.
25. Zakon o bankama, NN, 161/98.
26. Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN, 53/91.
27. Zakon o trgovačkim društvima, NN, 111/93.

Vertrag über die Zahlungsverkehrsabwicklung ZUSAMMENFASSUNG

Der Grund dieser Arbeit war die Verabschiedung des neuen Gesetzes über Zahlungsverkehr das erneut den Zahlungsverkehr regelt, dadurch dass dessen Abwicklung in die Hände der Banken übergeben wurde und in diesem Rahmen einige Elemente des Vertrages zwischen den Banken und der Deponenten. In Anbetracht dieser Tatsache, aber auch wegen mangelnder Bearbeitung dieser Thematik in der Literatur, zeigte und analysierte der Autor in dieser Arbeit den Vertrag über die Abwicklung des Zahlungsverkehrs, der zwischen einer Bank und jedem Wirtschaftssubjekt abgeschlossen werden muss, weil wirtschaftliche Subjekte gesetzlich Zahlungen nur durch Übertragung ihrer Forderungen auf den Konten abwickeln können, außerordentlich nur in Bargeld. In der Arbeit sind die Rechtsnatur und die Rechtsquellen dieses Vertrages gegeben, wo gefunden wurde dass sich auf diesen Vertrag – außer den zwingenden Bestimmungen des Gesetzes über Zahlungsverkehr und dem was zwischen den Parteien verhandelt wurde – auch die Bestimmungen des Gesetzes über Pflichtverhältnisse beziehen im Teil des Konto-korrente. Dieser Vertrag ist als synalagmatischer, konsensualer und nichtbenannter Vertrag des Handelsrechtes qualifiziert worden, der oft durch Adhesie geschlossen werden wird. Es werden die Pflichten der Banken angeführt das Konto zu eröffnen, die Zahlungen nach Auftrag des Deponenten abzuwickeln und Zahlungen zugunsten dieses, genauer seinem Konto zu buchen und entgegen und diesen dann entsprechend zu benachrichtigen. Diesen Bankverpflichtungen korrespondiert die Pflicht des Deponenten der Bank eine Vergütung zu zahlen. Es sind auch Beispiele der Auflösung dieses Vertrages geschildert.